

Özgün Makale

Suriye'nin "Öteki" Sığınmacıları: Domların Yaşam Deneyimleri¹

"The Other" Asylum-Seekers of Syria: The Experiences of The Dom

Çağla SALDUZ DORUK*

Sinem ARSLANKOÇ**

İsmail NALBANTOĞLU***

Nurgün KUL PARLAK****

Öz

Göç ettikleri ev sahibi ülkelerde öteki olarak görülen sığınmacıların yaşadıkları ayrımcılığı ve sosyal dışlanmayı inceleyen çok geniş bir literatür mevcuttur. Ancak literatür genellikle sığınmacıları, içindeki alt grupların uğradıkları ayrımcılığı etnik temelde değerlendirmemektedir. Çalışma, Suriyeli sığınmacılar içinde marjinal bir topluluk olan Domların, diğer bir öteki olarak uğradıkları ayrımcılık nedeniyle derin bir eşitsizlikle karşı karşıya bırakıldıklarını iddia etmektedir. Bu bağlamda, Suriye iç savaşından kaçarak Türkiye'ye sığınan ve Dom kültürüne sahip olan yetişkin bireylerin yaşam zorluklarını, ayrımcılığa ve dışlanmaya maruz kalma şekillerini ve sahip oldukları diğer sorunları tespit etmek amacıyla nitel araştırma yöntemi ile İstanbul'un Beyoğlu ilçesinde ikamet eden 12 yetişkin Dom bireyle yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Elde edilen veriler, katılımcıların yoksulluğun yanı sıra gıda, beslenme, hijyen, istihdam, eğitim, dil ve iletişim sorunlarıyla birlikte sıklıkla ayrımcılığa ve dışlanmaya maruz kaldıklarını göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Dom, Sığınmacı, Çingene, Dışlanma, Göç.

Abstract

There is a vast literature examining the discrimination and social exclusion experienced by asylum-seekers, who are seen as the other in the host countries they have migrated to. However, the literature generally does not evaluate the discrimination suffered by subgroups of asylum seekers on an ethnic basis. This study claims that the Dom as a marginal group among Syrian asylum-seekers have to face inequality deeply due to the discrimination that they suffer as others.

¹ Makale başvuru tarihi: 31.08.2022. Makale kabul tarihi: 20.09.2022.

* Doktora öğrencisi, Sosyal Hizmet Bölümü, İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, caglasalduz37@gmail.com, ORCID: 0000-0002-9441-9253.

** Doktora öğrencisi, Sosyal Hizmet Bölümü, İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, sinemarslankoc@gmail.com, ORCID: 0000-0002-8003-9356.

*** Arş. Gör., Sosyal Hizmet Bölümü, İstinye Üniversitesi, ismailnalbantogluu@gmail.com, ORCID: 0000-0001-5858-3163.

**** Dr. Öğr. Üyesi, Sosyal Hizmet Bölümü, İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, nurgun.kulparlak@iuc.edu.tr, ORCID: 0000-0002-0497-9098.

In this context, face-to-face interviews were conducted with 12 adult Dom individuals residing in the Beyoğlu district of Istanbul through the qualitative research method in order to determine the life difficulties, the way they are exposed to discrimination and exclusion, and other problems of adult individuals who fled the Syrian civil war and took refuge in Turkey and have Dom culture. The data obtained show that the participants are frequently exposed to discrimination and exclusion, alongside poverty, food, nutrition, hygiene, employment, education, language, and communication problems as well as poverty.

Keywords: Dom, Asylum-seeker, Gypsy, Exclusion, Immigration.

Giriş

Suriye’de 2011 yılında patlak veren iç savaş, son dönemlerdeki en uzun süreli ve karmaşık insani acil durumlardan birini meydana getirmiştir. Bu süreç, Suriye’de yaşayan tüm etnik ve dinî kesimleri etkilemiş ve milyonlarca insan yerinden edilme kriziyle karşı karşıya kalmıştır. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliğinin Şubat 2022 verilerine göre Mısır, Irak, Ürdün, Lübnan ve Türkiye’de %47’si (2,6 milyon) 18 yaş altı çocuk olmak üzere toplamda 5,698,711 kayıtlı Suriyeli sığınmacı yaşamaktadır (The Regional Refugee and Resilience Plan, 2022, s. 6). COVID-19 krizinin getirdiği ek zorluklarla birlikte eşitsizlikler, sağlık ve sosyal koruma riskleri artmakta, sosyal uyum zayıflamaktadır. Bununla birlikte yerinden edilmişlerin içinde farklı etnik köken, inanç ve mezheplere sahip kesimlerin bulunması savunmasızlığın boyutunu daha da derinleştirmektedir. Özellikle yüzyıllar boyunca yaşadıkları ülkelerde en kırılgan toplumsal grupların başında gelen Domlar herhangi bir taraf olmamalarına rağmen çatışan taraflarca sistematik bir biçimde şiddete, ayrımcılığa ve dışlanmaya maruz kalmaktadır (Kırkayak Kültür, 2020, s. 4). Bu süre zarfında radikal cihatçı gruplar tarafından “yeterince Müslüman olmadıkları” gerekçesiyle bu topluluklar tehdit edilmiş, evlerine, mallarına el konulmuş ve zaman zaman katliama varan şiddet davranışlarına maruz kalmışlardır. Örneğin, Halep’te yer alan Haydariye gibi uzun yıllar boyunca Domların yaşadıkları yerler boşaltılmış hatta mevcut rejim tarafından muhalif güçleri barındırdıkları gerekçesiyle bombalanmıştır. Bu sebeple Domlar, Suriye ordusunu aşır komşu ülkelere sığınmak durumunda kalmıştır (Tarlan ve Foggo, 2017, s. 4).

Bu kapsamda ilk olarak bu grupların yaşamış oldukları zorluklara geçmeden önce grubu daha iyi tanımak adına tarihsel gelişime bakmak gerekmektedir. Dünya genelinde Çingene toplulukları denildiğinde akla ilk olarak Romanlar gelmesine rağmen Domlar da göz ardı edilmemesi gereken gruplardandır (Önen, 2012, s. 285). Ancak şunu belirtmek gerekir ki Domların geçmişi hâlâ keşfedilmemiş bir alandır ve onlar hakkında anlatılan tüm bilgiler masallardan, anlatılardan ve dilsel kanıtlardan toplanmaktadır (Panagiota Stoupa, 2021, s. 2). Bu durumun en büyük sebeplerinden biri diğer Çingene topluluklarında olduğu gibi Domlarda da göçebe bir yaşam tarzının söz konusu olmasıdır (Kolukırık, 2008, s. 146). Bu kapsamda Ortadoğu’nun Çingeneleri olarak bilinen bu gruplar “Nawar, Çingene, Zott, Ghajar, Bareke, Gaodari, Krismal, Qarabana, Karaçi, Abdal, Aşiret, Qurbet, Mıtrıp, Gewende, Dom, Abdal, Tanjirliyah, Haddadin, Hacıye, Arnavut, Halebi, Haramshe, Kaoli” gibi isimlerle adlandırılmakta ve kökenlerinin Hindistan’a dayanan, peri-patetik topluluklardan oluştuğu bilinmektedir (Tarlan ve Foggo, 2017, s. 9). Bu isimlendirmeler büyük ölçüde ön yargı barındırmakta ve zanaat ile uğraşan göçebe ve yarı göçebe toplulukları damgalamaktadır (Gündoğdu ve ark., 2020, s. 24). Peri-patetik kavramı ise ekonomik açıdan geçimlerini farklı zanaat veya hizmetlerin sunumu ile gerçekleştiren, büyük ölçüde endogamik gruplar olan ve mekânsal hareketlilik düzeyleri yüksek olan toplulukları tanımlamak için kullanılan bir kavramdır (Yılıgür, 2017, s. 1). Genel açıdan bakıldığında Dom,

Rom ve Lom isimlerinin ilk biçimidir ve Hindistan'dan göç eden Çingene topluluklarının Ortadoğu'daki akrabalarıdır (Kenrick, 2007, s. 69). Konuştıkları dil Domari olarak adlandırılmakta ve Domlar Hindistan'ın en yoksul kesimi olarak bilinmektedir. Kesin sayıları bilinmemekle birlikte günümüzde Mısır, İran, Irak, Suriye, Lübnan, Ürdün, İsrail, Filistin, Türkiye, Suudi Arabistan, Kuveyt ve Birleşik Arap Emirlikleri'nde toplam 5 milyon Dom nüfusu olduğu tahmin edilmektedir (Tarlan ve Foggo, 2017, s. 15). Bu topluluklar müzisyenler, sepetçiler, kalaycılar, demirciler, dokumacılar, sihirbazlar, falcılar, hayvan performansçıları gibi çeşitli zanaatları icra etmekte, temelde gıda üretmeyen göçebe zanaatçılar olarak bilinmektedir. Yerel dilde "kemançe" olarak isimlendirilen rebap Domlar ile özdeşleşmiş ve Dom kimliğinin oluşmasında rol oynamıştır (Dişli, 2021, s. 321). Ayrıca bu topluluklar farklı dilleri konuşmakta, farklı etnik kökene sahip olmakta, grup içi evlilik yapmakta, farklı hizmetlerin sunumu-satışıyla geçimlerini sağlamakta ve mobilite seviyeleri yüksek olmaktadır. Ancak peri-patetik toplulukların zanaatlarının, sanayileşme ve kapitalist ilişkilerin gelişmesiyle geçerliliğini yitirdiği gözlemlenmektedir (Tarlan ve Foggo, 2017, s. 16). Dom toplulukları ile ilgili bir diğer önemli nokta da üyelerin büyük bir çoğunluğunun grup içerisinde eşit davranmaları ve adaletli olmalarıdır. Çünkü herhangi bir eşitsizlik veya adaletsizlik söz konusu olduğunda grubun dağılma riski ortaya çıkmakta bu durum da beraber hareket eden Dom topluluklarının tek başlarına yerel halkın olduğu bölgelerde barınamamalarına sebep olmaktadır (Gezicier, 2019, s. 29). Bu nedenle diğer topluluklardan farklı olarak Dom topluluklarında eşitlik ve adalet dikkat edilen en temel unsurların başında gelmektedir. Dom topluluklarına ait olan bir diğer özellik ise büyük ailelerden oluşan toplulukların küçük gruplara bölünmüş alt kabilelerden meydana gelmesidir. Tıpkı Bedeviler gibi kabile örgütlenmesine sahip olan Dom topluluklarının her biri ortak paylaşım ve birlikte yaşama değerleri altında bir arada yaşayan 5 ila 15 aileyi içermektedir. Liderlik ve hiyerarşinin otoritesini kabul eden her alt kabile grubunun, grupları yönetmekten ve aynı zamanda bireylere ve ailelerine bakmaktan sorumlu bir lideri bulunmaktadır (Panagiota Stoupa, 2021, s. 3).

Türkiye'deki Dom topluluklarına bakıldığında ise genellikle Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yaşayan, geçmişten itibaren atalarının belirledikleri belli göç yolları üzerinde hareket eden, zanaat üreten ve karşılığında gıda alan Çingene toplulukları olarak adlandırılmaktadır (Gezicier, 2019, s. 21). Tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de Çingene toplulukları denildiğinde ilk düşünlülen Romlardır (Kolukırık, 2008, s. 146). Ancak özellikle Suriye iç savaşıyla birlikte Çingene denildiğinde akla gelen toplulukların başında Domlar yer almaktadır. Bu topluluklar coğrafi bölgeler içerisinde farklı isimlendirmelere sahiptir. Örneğin, Ege, Marmara ve Karadeniz Bölgelerinde "Roman", Erzurum, Artvin, Bayburt, Erzincan ve Sivas illerinde "Poşa", Van, Hakkâri, Mardin ve Siirt illerinde "Mıtrıb", İç Anadolu Bölgesinde "Elekçi", Akdeniz Bölgesinde "Arabacı" ya da "Manuş", Adana ve Osmaniye illerinde ise "Cono" olarak bilinmektedir. Bu çeşitliliğin getirmiş olduğu temel sorunlardan biri ülkemizde bulunan, göçebe ve yarı göçebe yaşam süren tüm grupların Rom kökenli sayılmasıdır. Halbuki Rom olarak adlandırılan toplulukların içerisinde Dom ve Lom gibi topluluklar da yer almakta ve her bir topluluk kendi dillerini kullanmaktadır. Bunun en temel sebeplerinden biri ise Romani ve Domari dillerinin -hiçbir yazılı kaydı olmamasına rağmen- hâlâ canlılığını yitirmemesi ve gündelik yaşamda sıklıkla kullanılmasıdır. Bu topluluklar kendi dillerinin yanı sıra diğer dilleri de (Kürtçe gibi) akıcı bir biçimde konuşabilmektedir (Kolukırık, 2008, s. 147-149; Panagiota Stoupa, 2021, s. 2). Tüm bunlara ek olarak Domlar yukarıda bahsedilen mesleklerin yanı sıra sanayileşmenin de etkisiyle ülkemizde genel olarak mevsimlik tarım işçiliği, hurda – atık toplayıcılığı gibi işlerle meşgul olmaktadır (Tarlan ve Foggo, 2017, s. 16). Ayrıca bazı kaynaklar, kadınlar özelinde Dom topluluklarında dilencililiğin yaygın olduğu-

nu ifade etmektedir (Önen, 2012, s. 284). Ülkemizde yaşayan Dom topluluklarının tam sayıları bilinmemekle birlikte Suriye'deki iç savaş sırasında Türkiye'ye sığınan yaklaşık 50 bin Dom'un olduğu tahmin edilmektedir (Kurnaz Baltacı ve Bülbül, 2020, s. 159). Bu topluluklar Suriye'den gelen sığınmacıların yaşadığı genel zorlukların yanı sıra hem etnik kökenleri ve yaşam biçimlerinden hem de yerel halkın ve de diğer Suriyeli sığınmacıların davranışlarından dolayı ayrımcılığa maruz kalmaktadır (Tarlan ve Foggo, 2017, s. 11). Diğer bir ifadeyle ev sahibi ülkede "öteki" olan Suriyeliler içinde diğer bir "öteki" olan Domlar, yaşadıkları ayrımcılıkla beraber derin bir yoksunluk içinde yaşamlarını sürdürmek zorunda bırakılmaktadır.

Dom topluluklarının yaşamış oldukları sorunların neler olduğuna değinmeden önce bu sorunların ortaya çıkmasındaki temel sebeplere bakmak önemlidir. Bununla ilgili olarak yapılan literatür taramasında bu toplulukların çeşitli sorunlarla karşı karşıya kalmalarındaki en büyük sebeplerin başında yerleşik yaşam düzenine geçmeleri görülmektedir. Özellikle ülkemizde yaşanan sanayileşme süreci tüm Çingene topluluklarında olduğu gibi Domların da ekonomik açıdan geçimlerini zorlaştırmaktadır. Sanayi üretiminin artması ve ürünlerin köylü veya çiftçiye kolay yollardan ulaşması daha önce de belirtildiği üzere Domların yapmış oldukları zanaata duyulan talebi azaltmaktadır. Bu sebeple Dom toplulukları ekonomik açıdan farklı yollar denemekte ve göçebe ve yarı göçebe bir yaşam biçiminden yerleşik düzene geçmek zorunda kalmaktadır. Geziçier (2019) Türkiye'deki Dom toplulukları ile yaptığı araştırmasında bu geçiş sürecine sebep olan unsurları sıralamaktadır: (a) 80 Darbesi ile gelen yasaklar ve şehirlerin daha güvenli olması, (b) toprakların işlenmeye başlanmasıyla köylüler tarafından sahiplenilmesi, (c) sanayi ürünlerinin çeşitli meslekleri yok etmesi ve (d) şehirlerin daha iyi yaşam koşullarına sahip olması (s. 30). Tüm bunlar sonucunda yerleşik yaşama geçen Domlar ekonomik zorluklarla beraber sosyal yaşama ilişkin sorunlarla da karşı karşıya kalmaktadır. Dışlanma, ötekileştirme ve damgalama gibi davranış kalıpları hem bu sorunların kendisi hem de bu sorunların temel sebepleri olmaktadır. Göçebe ve yarı göçebe yaşamları sürecinde insanlarla ticari boyut dışında ilişki kurmayan Domlar, yerleşik düzenle birlikte diğer insanlarla aynı ortamda bulunmakta, fakat yabancı statüsünden hiçbir zaman kopamamaktadır. Ayrıca yerleşim yerlerinin tarımsal alanlarda veya tarım dışındaki alanlarda olması, getto yaşam tarzına sahip olmaları, bu gettoların dışına çıkmamaları, yöre halk ile iletişim kurmamaları, kamusal hizmetlerden yararlanmamaları, şehir veya mahalle yönetiminden uzak durmaları gibi durumlar sosyal dışlanmanın en büyük örneklerinin başında gelmektedir. Sonuç itibarıyla Dom toplulukları bahsedilen bu sebepler veya durumlar neticesinde sosyal yaşamlarında birtakım zorluklarla karşılaşmaktadır.

Dom topluluklarının yaşamış oldukları zorluklar kapsamında ilgili literatür incelendiğinde temel sorunlarının; ayrımcılık, dışlanma, kayıtsızlık, istihdam ve işsizlik, kamusal hizmetlere erişememe, çocuk işçiliği, erken yaşta evlilik, yetersiz beslenme, barınma, sağlık, eğitim, hijyen ve temiz suya erişim olarak sıralandığı görülmektedir (Yıldız, 2015; Tarlan ve Foggo, 2017; Kırkayak Kültür, 2020; Kurnaz Baltacı ve Bülbül, 2020). Özellikle günümüz toplumlarında tüm ülkelerde olduğu gibi Ortadoğu ülkelerinde de göçmen ve sığınmacılara yönelik yapılan karşıtıklar hem toplumda hem de siyasi yaşamda oldukça artmış durumdadır. Bazen bu tepkiler fiziksel saldırılara dönüşebilmekte ve Domlar da bu saldırılardan etkilenebilmektedir (Kırkayak Kültür, 2020, s. 4). Tarlan ve Foggo (2017) tarafından yapılan araştırmalarda ise Domlar, Suriye'de daha iyi şartlarda yaşadıklarını, Türkiye'de ağır koşullarda yaşayıp ayrımcılığa uğradıklarını belirtmektedir (s. 37). Kendilerine dilenci, çingene denildiği için evden dışarı çıktıkları andan itibaren önyargıya maruz kaldıkları ifade edilmektedir. Ayrıca Suriyeli diğer sığınmacıları kabul eden toplum merkezlerinin Dom çocukları kabul etmemesi de araştırmada ortaya çıkan ve göz

ardı edilmemesi gereken bir noktadır. Yıldız (2015) tarafından yapılan bir diğer araştırmada Dom sığınmacıların çoğunun kayıtlı olmadığı ifade edilmekte ve bunun temel nedenleri; Türkiye'ye resmi olmayan sınır geçişlerinden giriş yapmaları, kayıtla ilgili kural ve prosedürler hakkında bilgi sahibi olmamaları, kamplarda yaşamak istememeleri, belirli bir şehirde kayıt yaptırmanın ikamet gerekliliği getirmesi, bu durumun da iş için başka şehirlere gitmelerini engellemesi, kayıt oldukları takdirde Suriye rejimi tarafından kimliklerinin tespit edilmesi şeklinde korku, yanlış bilgilendirme ve devlet yetkilileriyle daha önce yaşanan olumsuz deneyimler şeklinde belirtilmektedir (s. 37). Bu bağlamda ayrıca Domlar kayıtsız oldukları veya ikamet ettikleri şehirden farklı bir şehre kayıt yaptırdıkları için birtakım haklardan da mahrum kalmaktadır. Zira Geçici Koruma Yönetmeliğine (T.C. Resmî Gazete, 22 Ekim 2014) göre "Geçici Koruma Kimlik Belgesi" ne sahip olmayan yabancılar Türkiye'de yasal kalış, sağlık, eğitim, iş piyasasına erişim, sosyal hizmetler ve yardımlara erişim hakkından yararlanamamaktadır. Domların yaşamış oldukları bu sorunlar yalnızca ülkemizde değil dünyada da kendisini göstermektedir. Panagiota Stoupa (2021) günümüzde Domların hayaletler şeklinde yaşadıklarını, temel ihtiyaçlardan mahrum bırakıldıklarını, gündelik işlerde çalıştıklarını veya dilendiklerini ifade etmektedir (s. 3). Ayrıca Ortadoğu'nun Suriye gibi bazı ülkelerinde hükümetler, Domları vatandaşlıktan mahrum bırakmakta, Mısır gibi dinî kimliğin ön plana çıktığı bölgelerde ise etnik kökenler göz ardı edilmektedir. Lübnan ile Suriye arasındaki sınırlarda geçişler yapan Domlar, bu bölgelerdeki çatışmalar nedeniyle bir yerden başka bir yere gidişte sorun yaşamaya başlamaktadır (Panagiota Stoupa, 2021, s. 3).

Dolayısıyla sığınmacılar gittikleri ülkelerde genellikle sosyal dışlanmaya, baskıya ve ayrımcılığa maruz kalmaktadır. 2011 yılında Suriye'deki iç savaş neticesinde başlayan göç akımıyla Türkiye'de yaşayan Suriyelilerin önemli bir kısmı ciddi sorunlarla karşılaşmasa da bir kısmının ayrımcılığa ve sosyal dışlanmaya uğradıkları bilinmektedir. Bununla birlikte Suriyelilerin homojen bir yapıda olmadığı ve içlerinde yaşam zorluğu çok daha fazla olan Domlar gibi marjinal grupların olduğu görülmektedir. Sığınmacı olarak Türkiye'de yaşayan Domların yoksulluk ve yoksunluk içinde yaşamlarını sürdürmek zorunda kaldıklarını ifade etmeleri, sığınmacılara yönelik sosyal politikaların belirlenmesi amacıyla bu grupların sosyal yaşamlarındaki birtakım zorluklarının anlaşılmasını gerekli kılmaktadır. Bu nedenle bu toplulukların daha görünür hâle gelmeleri için birtakım çalışmalar yapılmakta ancak ilgili literatür incelendiğinde yapılan çalışmaların bir hayli az olduğu tespit edilmektedir. Bu durum yapılacak olan bu araştırmanın önemi ortaya koymakta ve literatüre katkı yapacağı düşünülmektedir. Bu kapsamda araştırmanın amacı, Dom kültürüne sahip olan yetişkin bireylerin yaşam zorluklarının ortaya konulması olarak belirlenmiştir.

Yöntem

Bu araştırmada Suriye iç savaşından kaçarak, Türkiye'ye sığınan ve Dom kültürüne sahip olan yetişkin bireylerin yaşam zorluklarını, ayrımcılığa ve dışlanmaya maruz kalma şekillerini ve sahip oldukları diğer sorunların neler olduğunu tespit etmek amaçlanmaktadır. Dom kültürünü yaşayan bireylerin yaşam deneyimlerini anlayabilmek için bu araştırma nitel araştırma yöntemi kullanılarak tasarlanmıştır. Nitel araştırma, algı ve olayların doğal ortamında gerçekçi ve bütüncül bir şekilde ortaya çıkarıldığı, görüşme, gözlem ve doküman analizi gibi veri toplama araçlarının kullanıldığı bir yöntem olarak tanımlanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2011, s. 39). Araştırma aynı zamanda nitel araştırma desenlerinden olan olgu bilimsel (fenomenolojik) araştırma desenine dayanmaktadır. Olgu bilim çalışmalarında temel amaç yaşanan deneyimin anlamını veya bireyin dünyasındaki varoluşuna dair algısını yakalamaya çalışmaktır (Krysiç ve Finn, 2015, s. 210).

Çalışma Grubu

İstanbul, birçok alt kültüre ev sahipliği yaparken bu alt kültürlerden birini de Dom kültürü oluşturmaktadır. Bu kapsamda araştırmanın çalışma grubu, İstanbul'un Beyoğlu ilçesinde ikamet eden Dom kültürüne sahip yetişkin bireylerden oluşmaktadır. Beyoğlu ilçesinin seçilme nedeni ise sahada faaliyet yürüten Roman dernek ve federasyonlar tarafından yapılan araştırmalarda Beyoğlu ilçesinde %4,50 oranında Roman nüfusunun bulunması ve bu nüfus içerisinde Domların geniş bir yer tutmasıdır (İstanbul Planlama Ajansı, 2019, s. 13). Bu doğrultuda araştırma kapsamında toplam 12 yetişkin Dom bireyle görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Katılımcılar amaçlı örnekleme yöntemlerinden olan kartopu örnekleme tekniği ile belirlenmiştir. Bu yöntemde araştırmacılar kişiden kişiye, kişiden de olaylara ulaşarak verilerin zenginleştirilmesi amaçlamaktadır (Creswell, 2013, s. 158). Dolayısıyla görüşme yapılan katılımcılar aracılığıyla diğer katılımcılara ulaşılmaya çalışılmıştır. Ayrıca Ortadoğu'da yaşayan peri-patetik grupların çoğu; benzer şartlara sahip olmaları, birlikte yaşamaları ve akrabalık ilişkileri sebebiyle Dom çatısı altında toplanmıştır. Dom toplulukları tarafından daha alt bir statüye sahip olduğu düşünülen Abdal toplulukları da farklı etnik ve sosyokültürel yapıya sahip olmalarına rağmen Suriye'de Nawar² olarak adlandırıldıkları için araştırmaya dâhil edilmiştir.

Katılımcı	Yaş	Cinsiyet	Medeni Durum	Çocuk Sayısı	Doğum Yeri
K1	37	Kadın	Evli	3	Halep
K2	42	Kadın	Evli	7	Halep
K3	36	Kadın	Evli	5	Halep
K4	19	Erkek	Bekar	-	Halep
K5	38	Kadın	Evli	5	Halep
K6	26	Kadın	Evli	2	Halep
K7	23	Kadın	Evli	2	Halep
K8	37	Kadın	Evli	6	Halep
K9	40	Kadın	Evli	2	Halep
K10	44	Kadın	Evli	6	Halep
K11	50	Erkek	Evli	7	Halep
K12	21	Erkek	Evli	2	Halep

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Özellikleri

Araştırmacılar tarafından yapılan görüşmeler gündüz saatlerinde gerçekleştiğinden dolayı erkek katılımcı sayısının kadın katılımcı sayısına göre daha az olduğu görülmüştür. Ayrıca araştırmanın yapıldığı saatlerde evlerde genellikle kadın ve çocukların yer aldığı tespit edilmiştir. Katılımcıların büyük bir çoğunluğunda birkaç kuşağın aynı evi paylaştığı, akrabalık bağlarının kuvvetli olduğu ve birbirlerine yakın yerlerde ikamet ettikleri gözlemlenmiştir.

² Domlar, Ortadoğu'da yaşayan Çingenerlerin Nawar klanı olarak adlandırılmaktadır (Kendrick, 2007, s. 69).

Veri Toplama Aracı

Araştırma verilerini oluşturma s¼recinde yarı yapılandırılmış g¼r¼řme formu kullanılmıştır. Hazırlanan yarı yapılandırılmış g¼r¼řme formu demografik bilgiler, Suriye'deki yaşam, kayıt durumu, barınma durumu, gıda-beslenme ve hijyen, sağlık hizmetlerine erişim, istihdam, dil ve iletişim sorunu, eğitim, g¼nl¼k yaşam ve gelecek beklentileri olmak üzere 11 ana başlıktan oluşmuştur. Her bir başlık altında ilgili sorular yer almış ve yarı yapılandırılmış g¼r¼řme formu toplam 48 sorudan meydana gelmiştir. Bu soruların oluşturulmasında ise ilgili literat¼r taranmış ve özellikle Kırkayak K¼lt¼r tarafından yapılan ‘‘Domlar: Suriye'nin '¼teki' Sığınmacıları’’ isimli çalışmadan yararlanılmıştır (Tarlan ve Foggo, 2017, s. 11).

Araştırmaya katılan 12 kişiyle yarı yapılandırılmış g¼r¼řme formu aracılığıyla derinlemesine g¼r¼řmeler gerçekleştirilerek araştırmanın verileri oluşturulmuştur. Derinlemesine g¼r¼řme, araştırma kapsamında katılımcıların d¼ř¼nce ve deneyimlerini detaylı bir Şekilde ifade etmelerine olanak sağlayan g¼r¼řme tekniğidir. Bu kapsamda Dom k¼lt¼r¼ne sahip yetişkin bireylerle derinlemesine g¼r¼řmeler gerçekleştirilerek yaşam zorlukları detaylı bir Şekilde anlaşılmaya çalışılmıştır. G¼r¼řmeler İstanbul Beyoğlu ilçesinde y¼z y¼ze gerçekleştirilmiştir. G¼r¼řmeler sırasında katılımcıların yazılı ve s¼z¼l¼ onayı alınarak ses kaydı yapılmıştır.

Verilerin Analizi

Bu araştırmanın verilerinin analiz aşamasında betimsel analiz tekniği kullanılmıştır. Betimsel analiz tekniği s¼recinde katılımcıların anlatıları çarpıcı bir Şekilde yansıtılmakta olup doğrudan alıntılara yer verilmekte ve neden sonuç ilişkileri ortaya çıkan temalarla ilişkilendirilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2011, s. 224). Bu bağlamda araştırmada ¼ç ana tema yer almaktadır. Birinci tema ‘‘Suriye'deki yaşam koşulları’’, ikinci tema ‘‘T¼rkiye'deki yaşam koşulları’’ ve ¼ç¼nc¼ tema ise ‘‘gelecek beklentileri’’ olarak sıralanmaktadır. Birinci tema kapsamında bireylerin Suriye'deki yaşam koşullarının neler olduğu, neden ¼lkelerini terk etmek durumunda kaldıkları ve T¼rkiye'yi hedef ¼lke Őemeleri konuları ele alınmaktadır. İkinci tema kapsamında genel çerçevede T¼rkiye'deki barınma, gıda, beslenme ve hijyen, sağlık, istihdam, dil ve iletişim, eğitim ve g¼nl¼k yaşam koşulları alıntılarla aktarılmaktadır. Son olarak ¼ç¼nc¼ temada bireylerin gelecek beklentileri konusundaki d¼ř¼nceleri ele alınmaktadır.

G¼r¼řmeler esnasında alınan ses kayıtları bilgisayar ortamında yazıya d¼n¼řt¼r¼lerek yazı d¼k¼m¼ hazırlanmıştır. Katılımcılar tarafından dile getirilen benzer kavramlar ve g¼r¼řmelerde tekrar eden kavramlar aracılığıyla alt temalar belirlenmiştir. Betimsel analiz tekniğine uygun olarak anlatımı kuvvetlendirmek amacıyla araştırma içerisinde doğrudan alıntılara yer verilmiştir. Katılımcıların her biri metin içerisinde katılımcı (K), katılımcı sayısı, yaş olarak kodlanmıştır. Örneğin metin içerisinde K1-37= 1. Katılımcı, 37 yaşında anlamına gelmektedir.

Araştırmaya İlişkin Etik Bilgiler

Araştırmanın etik kurul izni, İstinye ¼niversitesi Sosyal ve Beřer¼ Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu'ndan 18.04.2022 tarihi ve 09 sayılı karar ile alınmıştır.

Domların Suriye'deki Yaşamları

Bu temada katılımcıların Suriye'deki savaş öncesi, Suriye'deki savaş süreci ve Türkiye yolculuğu esnasındaki deneyimlerine odaklanılmıştır.

Suriye'deki Savaş Öncesi Yaşam

Araştırma kapsamında ilk olarak katılımcılara Türkiye'ye gelmeden önceki yaşamları hakkında sorular yöneltilmiş ve bu konudaki görüşleri incelenmiştir. Bu kapsamda katılımcıların büyük çoğunluğu savaş öncesi dönemde kendi ülkelerinde herhangi bir sorun yaşamadıklarını, hayatlarından memnun olduklarını ifade etmişlerdir. Konuyla bağlantılı olarak katılımcı K11-50 şu ifadeleri kullanmıştır:

“Suriye'deyken durumlarımız gayet iyiydi. Paramız vardı; arabamız, evimiz vardı mutluyduk.” (K11-50).

Araştırmada incelenen önemli noktalardan biri olan ayrımcılığa karşı katılımcılara Suriye'deki genel durumları sorulmuş ve katılımcılar kendileriyle aynı etnik kökene sahip topluluklarla yaşadıklarını ve bu nedenle herhangi bir ayrımcılığa maruz kalmadıklarını ifade etmişlerdir.

“Biz Halep'te ayrı bir şehirdeydik. Araplarla konuşmayız, onlar birden ayrı. Biz burada kimlerle yaşıyorsak orada da öyleydik.” (K8-37).

“Biz Halep'te Türkmenlerle oturduğumuz için ayrımcılığa uğramadık.” (K7-23).

Çoğu katılımcı Suriye'deyken herhangi bir ayrımcılığa uğramadığını belirtirken bazı katılımcılar, yaşadıkları Türk şehri Halep'te Türkçe konuşmaları nedeniyle Arapça konuşan akran grupları tarafından ayrımcılığa maruz kaldıklarını ifade etmiştir.

“Tabi tabi ayrımcılık vardı. Bizim dilimiz Türkçe olduğu için biz orada Arapça konuşamıyorduk. Bu nedenle ister istemez bir ayrımcılık oluyordu. Biz çocuklar arasında oluyordu. Babamlar falan anlaşıyorlardı.” (K12-21).

“Bize çingene diyorlardı. Burada çingene diyorlar orada da Arapça olan Nawar diyorlardı. Biz Türkçe konuşuyoruz ya Arapça konuşmuyoruz bizim çocuklarımız hepimiz Türkçe konuşuyoruz hiç Arapça konuşmazdık Suriye'de de o yüzden bize Nawar diyorlardı. Bunu kötü anlamda söylüyorlardı. Bu kötü bir şey tabii.” (K10-44).

Savaş Dönemi

Suriye'de 2011 yılında başlayan iç savaş, son dönemlerde dünyada görülen en acil insani durumlardan biri olarak belirtilmiş ve özellikle göçler üzerinde doğrudan etkili olmuştur. Domlar özelinde bakıldığında; hiçbir taraf olmamalarına rağmen çeşitli sebepler nedeniyle (yeterince Müslüman olmadıkları gibi) bu topluluklar tehdit edilmiş, tüm mal varlıklarına el konulmuş ve ayrımcılığa uğramışlardır. Bunun sonucunda ise bu toplulukların göç etmek durumunda kaldıkları görülmüştür. Araştırma kapsamında da katılımcıların büyük çoğunluğu Türkiye'ye göç etme sebeplerinin savaş olduğunu ifade etmiştir.

“Savaştan dolayı Suriye'den ayrıldık. Bu iç savaştı. Kimin kimi vurduğu belirsizdi. Biz ortada kalmıştık. Taraf olmadık bu yüzden mecbur gelmek zorunda kaldık.” (K11-50).

“Evlerimizin üstüne bomba attılar. Savaş vardı. Arada kalmayalım diye ailemizi toplayıp kaçtık. Çünkü hiç durmuyordu. Kızııştı. Her an dururken bir kurşun gelip ölebilirsin yani.” (K4-19).

Katılımcılar devam eden savaş sürecinde ölümle yüz yüze geldiklerini belirtirken savaşın taraflarınca savaşa dâhil olmaya zorlandıklarını ifade etmişlerdir. Savaşta taraf olmak istemeyen

vatandaşların arada kaldıkları ve göç etmeye zorlandıkları katılımcılar tarafından şu şekilde ifade edilmiştir:

“Biz evlerimizde otururken uçaklardan küçük küçük kâğıt attılar. Kâğıtta burayı boşaltın çocuklarınızı kurtarın savaş olacak yazıyordu.” (K9-40).

“Savaş vardı. Önümüzde insanları öldürüyorlardı. Gece kim kimle savaşıyor belli değildi. Bize gidin burada yaşayamazsınız dediler. Kadınları öldürüyorlardı, kesiyorlardı.” (K8-37).

“2 parti vardı. Kim kimi tutuyor belirsiz sen de karışmıyorsun işte o zaman ya karışacaksın ya gideceksin diyorlardı.” (K10-44).

Türkiye'ye Yolculuk Süreci

Buldukları ülkede başlayan ve yaşamlarını tehdit eden iç savaş sonucunda katılımcılar yaşadıkları yerleri terk etmek zorunda kalmış ve çeşitli yollarla komşu ülke olan Türkiye'ye ulaşma çabası içine girmişlerdir. Ulaşım yöntemlerine ve yolculuk süreçlerine bakıldığında katılımcılar çoğunlukla karayolu ile sınırdan Türkiye'ye geldiklerini belirtmişlerdir.

“Direkt sınırdan geçtik, Kilis üzerinden karayoluyla geldik.” (K3-36).

“Direkt Suriye'den geldik. Zaten bizim sınırimız yapışık. Allah razı olsun açtılar biz de ailecek çoluğu çocuğu savaştan kurtardık girdik içeriye.” (K10-44).

Araştırmanın çalışma grubu İstanbul'un Beyoğlu ilçesinde ikamet eden Dom topluluklarından meydana geldiği için görüşülen tüm katılımcılar İstanbul'da yaşamaktadır. Ancak bazı katılımcıların göç süreçlerinde İstanbul'a gelmeden önce farklı bir ilde kısa süreli yaşadığı ve sonrasında İstanbul'a geldiği görülmektedir. Türkiye'ye çeşitli yollardan ulaşım sağlayan katılımcılar İstanbul'a geldikten sonra kayıt altına alınmıştır.

“Türkiye'ye kaçak yollarla ulaştık ama o zamanlar açıktı sınır alıyorlardı. Herkes girebiliyordu ve biz de o şekilde girdik. Akrabalarımız bizi sınırdan aldılar direkt evlerine götürdüler. Bir sene Kilis'te kaldık ve sonra İstanbul'a geldik. İstanbul'a geldikten sonra kimlik aldık.” (K12-21).

“Önce sınra geldik İskenderun'a oradan da buraya (İstanbul) geldik. 4-5 ay İskenderun'da kaldık sonra buraya (İstanbul) geldik.” (K11-50).

“5 ay Antep'te kaldım. Sonra İstanbul'daki akrabalarım buraya gel dediler, burada iş var dediler. Çalışırım diye beni çağırıldılar.” (K9-40).

Katılımcıların göç sürecinde İstanbul'u tercih etmeleri, akrabalarının genellikle burada yaşamasından ve iş imkânlarının gelişmiş olmasından kaynaklanmaktadır. Bazı katılımcılar daha önceden de İstanbul'a geldiklerini ve şehri tanıdıklarını ifade etmiştir.

“Ben daha önce de İstanbul'a gelmiştim. Burada akrabalarım var. Savaştan önce de geldim. Bildiğim bir şehir o yüzden buraya geldik tanıdık insanlar çoktu.” (K11-50).

“Bizim akrabalar direkt İstanbul'a gelip burada yaşamışlardı. Biz de o yüzden buraya geldik, tanıdık olduğu için.” (K10-44).

Göç süreciyle birlikte öncelikle Türkiye'ye sığınan katılımcıların yanı sıra Suriye'ye sınırı olan diğer ülkelere de göç eden katılımcıların olduğu tespit edilmiştir. Katılımcılardan K5-38 Türkiye'den önce Lübnan'a gittiğini fakat oradaki kültürel farklılıklardan dolayı yaşayamadığını belirtmiştir.

“Önce buraya gelemedik. Lübnan'a gittik. Lübnan'da yaşayamadık. Buraya geldik. Bizden olanlar buraya geldi. Biz de buraya gelmek zorunda kaldık. Ama ben önce pasaport çıkartım onunla geldim. Kaçak gelmedim. Lübnan kültürü ve insanları farklı geldi, yaşayamadık. Burada dil bizden her şey bizden. Lübnan'da 7 ay oturdum sadece fazla değil.” (K5-38).

Domların Türkiye'deki Yaşamları

Bu tema kendi içerisinde beş alt başlıktan oluşmuştur. Bunlar; Domların kayıt durumları, barınma-beslenme ve hijyen koşulları, sağlık ve eğitim hizmetlerine erişim, çalışma hayatı, dil ve sosyal hayat şeklindedir.

Kayıt Durumları

Araştırma kapsamında bazı katılımcılar İstanbul'a geldikten sonra kayıt altına alındıklarını ifade etmiş ancak görüşme yapmayı kabul eden katılımcılardan ikisinin (K8-37, K12-21) Türkiye'de kayıt dışı yaşadığı tespit edilmiştir. Bu iki katılımcıdan bağımsız olarak kayıtsız Domların büyük bir kısmı katılımcı olmayı kabul etmemiştir. Katılımcılardan biri kayıtsızlıkla ilgili yaşadığı korkuyu şu şekilde ifade etmiştir:

"Yok, eşimin var kimliği İstanbul kayıtlı. Benim, dört çocuğumun yok. Biz Göç İdaresi'ne nasıl gidelim? Ya bizi sınır dışı ederlerse nasıl yaşarız?" (K8-37).

Katılımcılar en az 6 (K7-23) en çok 11 yıldır (K8-37) İstanbul'da yaşamaktadır. En uzun süre İstanbul'da yaşayan katılımcı kayıtsızdır. Katılımcıların çoğu kara yoluyla sınırı aşarak Türkiye'ye giriş yapmıştır. Türkiye'ye ilk geldiklerinde 4 katılımcı (K5-38, K7-28, K8-37, K12-50) direkt İstanbul'a göç etmiş, diğer katılımcılar önce Kilis, Gaziantep gibi sınır illerde kısa bir süre yaşamış ardından iş bulabilmek ve akrabalarıyla bir araya gelebilmek için İstanbul'a göç etmiştir. Katılımcılar (K9-40, K10-44) bu durumu şu şekilde ifade etmiştir:

"İlk geldiğimde 5 ay Antep'te kaldım sonra İstanbul'daki akrabalarım buraya gel dediler burada iş var dediler. Çalışırım diye beni çağırdılar." (K9-40).

"Bizim akrabalar direkt İstanbul'a gelip burada yaşamışlardı bizde o yüzden buraya geldik tanıdık olduğu için." (K10-44).

Barınma-Beslenme ve Hijyen Koşulları

Katılımcılardan biri (K1-37) dışında hepsi en az iki, en çok üç aile olacak şekilde aynı evde yaşamaktadır. Geniş aile tipinin yaygın olduğu katılımcılarda birden fazla kuşağın aynı haneyi paylaşma sebepleri arasında; ekonomik yetersizlikler, etnik ve kültürel özellikler sayılabilmektedir. Ayrıca katılımcıların tümü kiracı olmakla birlikte ödenen kira miktarı 800 TL ile 1400 TL arasında değişmektedir. Katılımcıların çoğu iki oda bir salondan oluşan ısınmanın kömür sobasıyla sağlandığı bodrum kat apartman dairelerinde veya müstakil gecekondularda ikamet etmektedir. Katılımcılardan biri yaşadığı evi şu şekilde ifade etmiştir:

"2 odam var. Zaten baksana dökülüyor her tarafı. Bir de mutfuğu var. Banyo yok. Sadece tuvalet var. Banyoyu tuvaletin içinde yapıyoruz. Buzdolabı, çamaşır makinesi var. Ocağımız yok. Tüpte yemek yapıyoruz." (K3-36).

Katılımcıların yaşadıkları evler genellikle aynı özelliklere sahip olmakla birlikte birçoğunun asgari yaşam koşullarının altında kalan evlerde yaşamlarını devam ettirmek durumunda kaldıkları gözlemlenmiştir. Konuyla ilgili katılımcılar evin koşullarıyla ilgili şunları aktarmıştır:

"Valla buzdolabımız var ama çamaşır makinemiz yok. Elbiselerimizi annem eliyle yıkıyor. Yer yatağında yatıyoruz." (K4-19).

"Buzdolabı var çalışmıyor çamaşır makinesi yok, bozuldu. Bütün çamaşırları elimizde biz yıkıyoruz." (K10-44).

Barınma ve beslenme konusunda yaşanan sorunlar karşısında var olan ihtiyaçların giderilmesi için katılımcılardan biri (K4-19) Kızılaykart aldığını ifade etmiş ancak diğerleri aynı veya

nakdî hiçbir şekilde yardım almadığını bildirmiştir. Katılımcılar genel olarak beslenmeyle ilgili harcama yapmakta zorlandıklarını, öğün atladıklarını, mahalle pazarına geç saatte giderek daha ucuza beslenmeye çalıştıklarını ifade etmiştir. Katılımcıların ifadeleri şu şekildedir:

“Pazardan alıyo’z valla markete gücümüz yetmiyor. Pazara akşam 6 gibi gidiyoruz her şey ucuz olduğu zaman. Gücümüz yetmiyor yalan olmasın. Yoksulluk işte biliyo’n. Bir kişi çalışıyor anca kira. Bir elektriğim 370 lira geliyor, su 200 lira geliyor.” (K3-36).

“Haftalık pazardan alıyoruz. Diğer haftaya kadar idare ediyoruz. Günde bir öğün yiyebiliyoruz.” (K7-23).

“Bir öğünle idare ediyoruz. En kötü bir öğün yiyoruz.” (K12-21).

Beslenmenin yanı sıra yaşanan bir diğer sorunun ise hijyen konusunda olduğu tespit edilmiş ve katılımcıların çoğu pahalı olduğu için yeterli miktarda hijyen malzemesi alamadıklarını ifade etmiştir. Ayrıca katılımcılardan ikisi (K7-23, K8-37) banyo yapabilmek için sıcak su ihtiyacını suyu tüpte kaynatarak elde ettiğini belirtmiştir.

“Ucuz olursa alıyo’z deterjan. Ucuzundan açık alıyo’z zaten.” (K3-36).

“Bakkaldan deterjan alabiliyoruz. Açık alıyoruz. 2-3 liralık alabiliyoruz. İdare ediyoruz.” (K5-38).

“Bakkaldan deterjan alabiliyoruz. Açık alıyoruz. Bazen gerektikçe alıyoruz.” (K8-37).

“Sıcak suyu da tüpte kızıtarak banyo yapıyoruz.” (K7-23).

Sağlık ve Eğitim Hizmetlerine Erişim

Domların Türkiye’deki yaşamları teması kapsamında incelenen bir diğer nokta bu bireylerin sağlık ve eğitim hizmetlerine erişimleridir. Bu doğrultuda katılımcılara herhangi bir sağlık kuruluşundan hizmet alıp almadıkları, ücret ödeyip ödemedikleri, okula giden çocuklarının var olup olmadığı veya okul malzemelerini nasıl temin edebildikleri gibi sorular yöneltilmiştir. İlk olarak sağlık hizmetlerine erişimlerine bakıldığında katılımcılardan 5’i Türkiye’de hiç hastaneye gitmediğini (K2-42, K6-26, K8-37, K10-44, K11-50), 1’i sadece doğum yapınca gittiğini (K7-23), 6’sı Türkiye’de daha önce hastaneye gittiğini ifade etmiştir. Türkiye’de sağlık hizmetinden yararlanan katılımcıların görüşleri ise şu şekildedir:

“Hastaneler çok iyi. Türkiye’den başka güzel yer yok zaten. Mutluyuz. Allah razı olsun hepsinden.” (K4-19).

“Evet, hasta olduğumuzda hastaneye çok gittik. Ama şimdi çok fazla gitmiyoruz.” (K5-38).

Katılımcılardan biri (K10-44) torunun doğuştan ortopedik bir rahatsızlığının olduğunu fakat sağlık takibini yapmadıklarını şu şekilde ifade etmiştir:

“Torunumun ayaklarında hastalık var. Doktor kafasının fotoğrafını istedi ama biz de gitmedik. Oğlum çalışıyor nasıl gidelim?”

İkinci olarak katılımcıların eğitim hizmetlerine erişim noktasındaki görüşlerine bakıldığında; büyük bir kısmının çocuklarının eğitim hayatında yer almadığı, eğitim hayatında yer alan çocukların evin en küçük çocuğu olduğu, çocukların en fazla ortaokul eğitimi aldıkları ve çalışmak için eğitim hayatından ayrıldıkları öğrenilmiştir. Çocukların okula gitmeme/gönderilmeme sebepleri genel olarak; kimliksizlik, 12 yaşın üstünde (büyük) olmaları, okulun kabul etmemesi, geçinebilmek için çocukların çalışması gerektiği şeklindedir. Katılımcılar (K2-42, K3-36) okula giden çocuklarının okula düzenli devam etmediğini, dersleri anlamadıklarını ve ayrımcılığa uğradığını ifade etmişlerdir. Katılımcıların çocuklarının eğitim durumuyla ilgili sorulara verdikleri cevaplar şunlardır:

“Oğlum (9) küçüktü buraya geldiğimizde daha 6 aylıktı. Kızım da ufaktı. Kızımı okula koyamadım. Ben rahatsızdım bana baktı. Kızım 15 yaşında.” (K1-37).

“En küçüğü okula gönderiyorum. Diğer çocuklar Suriye’de de okula gitmediler. Çocuklar bu tarafta büyüdü zaten orada büyümedi.” (K2-42).

“Kızım gidiyor okula (10 yaş). Diğer kızım 15 yaşında, onu almadılar. Tekstile girmek zorunda kaldı. Kızım haftalık 900 lira alıyor.” (K5-38).

“Yok abla kimlik yok 2 çocuğum gidemiyor.” (K8-37).

Çalışma Hayatı

Yapılan görüşmelerde katılımcıların tümü kadınların ev dışında çalışmadığını, bunun erkekler tarafından kabul görmediğini ifade etmiş, kadınlar çalışma hayatında yer almalarına eşlerinin izin vermediğini bildirmiştir. Biri hariç (K12-21) tüm katılımcılar kayıt dışı bir şekilde çalıştığını belirtmiştir. Katılımcılar tekstil atölyelerinde makinecilik, ortacılık, tesbih satıcılığı, hamallık, kâğıt toplayıcılığı gibi günlük işlerde çalıştıklarını ifade etmiştir.

Katılımcılar (K1-37, K2-42, K5-38, K9-40, K11-50) 14-15 yaşlarındaki çocuklarının da gelir getirmek amacıyla tekstil atölyelerinde çalışmak zorunda olduklarını belirtmiş ve ayrıca çalışma hayatında yaşadıkları zorlukları şu şekilde ifade etmiştir:

“Çok yaşadı zorluk. Önceden çoktu şimdi Allah’a şükür öyle bir şey. Önceden çok zorluk yaşadı. İş bulamadılar. Benim eşim iki yıl işsiz kaldı. Bazen para olmadı dükkanlara gidemedik, pazara gidemedik ama şimdi öyle değil.” (K5-38).

“İlk başlarda sorun yaşadılar işe alınmadılar maaşı az verdiler. Böyle olunca oradan çıkmak zorunda kaldılar. Geçen sene kızıma bu işinden önce haftalık 200 lira veriyorlardı. Bu yüzden işten çıkmak zorunda kaldı. Sonra iyi bir iş yeri bulduk.” (K9-40).

Dil ve Sosyal Hayat

Göç yoluyla farklı ülkelerden gelen bireylerin genellikle yaşadıkları en temel sorunların başında dil sorunları ve uyum problemleri gelmektedir. İlgili literatürden farklı olarak bu araştırma kapsamında katılımcıların dil noktasında herhangi bir sorun yaşamadıkları, tümünün Türkçe konuşabildiği ve Türkçeyi Arapçadan daha iyi bildikleri tespit edilmiştir. Ancak katılımcıların hiçbiri Türkçe veya Arapça okuma yazma bilmemektedir. Katılımcılar Türkçe okuma yazma bilmedikleri için yaşadıkları sorunları şu şekilde ifade etmiştir:

“Genellikle okuma yazma bilmemek sorun oluyor. Bazı yerlere gidiyoruz, memur diyor ismini yaz, imzanı at. İsmimi yazamıyorum.” (K4-19).

“Evet bazı sıkıntılar çekiyoruz mesela karakola gideceğim ya da hastaneye gittiğimde diğerlerine sormak zorunda kalıyorum. Okumam yazmam olsa her şey yazıyor zaten sormama gerek kalmaz. Okuyamayan insan aynı kör gibi.” (K11-50).

Katılımcılara Türkler ile ilişkilerinin nasıl olduğu sorulmuş çoğu katılımcı selamlaştıklarını, Türkler ile sorun yaşamadıklarını ifade etmiştir. Katılımcıların tümü Türk komşularının evlerine hiç gitmediklerini bildirmiştir. Bir katılımcı da şu şekilde cevap vermiştir:

“Bazıları iyi. Çok iyi insanlar var. Ama bazıları da var dışlıyorlar, istemiyorlar. Gidin artık diyorlar, kalmayın diyorlar. Ama burada kimse kimseye yük değil. Herkese yardımcı oluyorlar, buradakilerden Allah razı olsun. Çoğu da çalışıyor zaten. Suyunu da elektriğini de kirasını da veriyorlar. Kimsenin evine girip zorla yemek istemiyorlar.” (K5-38).

Katılımcılar Türkler dışında farklı etnik kökene sahip olan Suriyeli Kürt, Arap gibi diğer gruplarla da ilişki kurmadıklarını ve onlarla anlaşamadıklarını şu şekilde ifade etmiştir:

“Araplarla ve Kürtlerle ilişkimiz yok. Bizim gibiler var okulun yanında. Birbirimize gidip geliyoruz. Oturuyoruz beraber. Laflarız. Biz Türkçe konuşuyoruz. Onlar Arap, Arapça konuşur. Onlar kendileri gibi Araplarla konuşuyor, gidip geliyor. Bizde bizimkilerle. Yani çoğunluğuyla da akrabamız. Hep gidip geliyor birbirimize. Biz çocuklarımızı Arap’a, Türk’e Kürt’e vermiyoruz. Akrabamızla evlendiriyoruz.” (K3-36).

“Biz Araplarla yaşamayız. Biz bir tavuğu kesmeye kıyamayız, can alamayız ama onlar... Biz onlarla yaşamayız. Suriye’de bizim oturduğumuz mahallede fazla Suriyeli Arap yoktu. Hepsi bizdendi. Fazla yoktu.” (K5-38).

“Onlarla görüşmeyiz onlarla anlaşamıyoruz. Arap Arap’ın yanına gider alışveriş işimiz yok o yüzden sohbetimiz de yok. Sadece bakkallar ile belki onlarla alışverişimiz oluyor. Onlarla Muhabbetimiz var onlar Arap.” (K11-50).

Katılımcılar “kendilerinden olanlarla” günlük hayatta ilişki kurduklarını, akrabalarıyla yakın yerlerde oturmayı tercih ettiklerini, akrabalarıyla vakit geçirerek sosyalleştiklerini ifade etmiştir.

Domların Gelecek Beklentileri

Araştırma kapsamında belirlenen son tema katılımcıların geleceğe yönelik beklentileridir. Bu tema çerçevesinde katılımcıların geleceğe yönelik planları ve yaşadıkları sorunlara dair çözüm önerileri hakkındaki düşünceleri ele alınmaktadır. Gelecek beklentileri hakkında katılımcıların büyük çoğunluğu ilk olarak Türkiye’de kalıp vatandaşlık almak istediklerini ifade etmiştir.

“Keşke vatandaşlık verilse bize abla. Hayatımız kurtulur.” (K1-37).

“Burada vatandaşlık alsak hepsinden iyi. Biz burada kalmak istiyoruz. Çocuklarımız da işini kurdu Allaha şükür. Alışmaya da başladılar. Çocuklar burada yaşasın.” (K5-38).

“Kesinlikle vatandaşlık almak istiyoruz. Bizim tek umudumuz vatandaşlık. Daha rahat olacağız. Suriye’ye dönmek zorunda kalmayacağız. Çünkü Suriye’de hayat zor. Biz zaten ömrümüzün yarısını Türkiye’de geçirmişiz. Biz çocuklar olarak yani. Suriye’den beklentimiz yok artık. Türkiye’den beklentimiz var.” (K12-21).

Özellikle K11-50 adlı katılımcı vatandaşlığı İstanbul dışında yaşayan diğer aile üyelerini daha rahat ziyaret etmek amacıyla almak istediğini ve bu şekilde kendini adeta bir hapisteymiş gibi hissettiğini belirtmiştir.

“...İstanbul dışına çıkamıyorum sanırsın ki hep biz burada hapsin içinde gibiyiz benim akrabalarım var İzmit’te gidip göremiyorum. Yakınım ölse yanına gidemiyorum. Adana, Urfa, Kilis birçok yerde akrabam var ama burada ikametim olduğu için çıkıp görüşemiyorum. Biri ölse sadece telefonda görüşebiliyorum. Başın sağ olsun diye. Senede bir kere kontrol ediyorlar bizi.” (K11-50).

Aynı katılımcı ayrıca vatandaşlık sayesinde ek gelir elde edebileceğini de ifade etmiştir.

“En istediğim şey vatandaş olmak benim için çok avantajlı olur yurt dışına çıkabilirim oradan para kazanabilirim.” (K11-50).

Katılımcılar ayrıca genel anlamda yurt dışında özelinde ise Avrupa’da yaşamak istemediklerini dile getirmektedir.

“Yurtdışına gidip n’apıcaz. Zaten ailelerimiz burada çocuğumuz çoluğumuz. Allah o günü getirsin memleketimize giderik. Vatandaşlık gelirse alınk.” (K3-36).

“Türkiye’de vatandaşlığa başvurduk biz ama ne zaman geleceğini bilmiyoruz. Fakat yurt dışında yaşayamayız.” (K9-40).

“Avrupa’da işimiz yok burada vatandaşlık verilerse daha iyi, hayatımıza burada devam ederiz.” (K10-44).

Katılımcılardan ikisi dil problemi yaşayacaklarından dolayı yurtdışına gitmek istemediklerini belirtmiş, diğer katılımcılar herhangi bir gerekçe sunmamıştır.

“Türkiye’de kalmak istiyoruz. Yurtdışına gitmek istemiyoruz ne dil biliyoruz ne başka bir şey.” (K4-19).

“...Biz burada ekmek yiyoruz. Müslümanız ve dilimiz aynı anlaşabiliyoruz. Avrupa’ya gitsek anlayamayız.” (K11-50).

İkinci olarak katılımcıların ülkemizde yaşamış oldukları sorunlar ve bu sorunlara yönelik çözüm önerileri hakkındaki düşüncelerine bakıldığında en büyük sorunun yoksulluk olarak ifade edildiği görülmüştür.

“Yoksulluk, kiralar, suyumuz, yeme-içme. İşte bu durumumuz abla. Zorlanıyoruz.” (K1-37).

“Yoksulluk, başka bir derdimiz yok Allah’a şükür.” (K3-36).

“Yoksulluk” (K8-37).

“Geçim sıkıntısı biraz zor.” (K10-44).

Yoksulluğun yanı sıra yaşanan diğer sorunlar şiddet ve dışlanmadır. Bu noktadan K5-38 adlı katılımcı düşüncelerini şu sözlerle ifade etmektedir:

“Bu Suriyelileri dışlamasınlar, hor görmesinler, laf söylemesinler. Bazıları dövüyor hatta, çocuklara, kadınlara, erkeklere laf söylüyorlar. Yani onlar da çalışıyor, başka bir şey etmiyorlar. Biz sadece bunu istiyoruz.” (K5-38).

Yukarıda yer alan sorunların yanı sıra bazı katılımcılar diğerlerine oranla herhangi bir sorunla karşılaşmadıklarını ifade etmektedir.

“Allaha şükür bir sorun yoktur bir şey yok. Ne gelirse kabulüm.” (K2-42).

“Sorunumuz yok Allah’a şükür. Önceden yoksulluk vardı. Şimdi yok.” (K6-26).

“Başka sorunumuz yok.” (K7-23).

Son olarak katılımcılara yaşadıkları sorunlara yönelik herhangi bir çözüm önerileri olup olmadığı sorulmakta ancak birçoğunun herhangi bir öneride bulunmadığı görülmektedir. Yalnızca iki katılımcı çözüm önerisi olarak vatandaşlığa sahip olmayı dile getirmektedir.

“Vatandaşlığım olsa çok rahat olurum bütün sorunlarım çözülür hem Türkiye de fayda görür. Biz de fayda görürüz. Ben yurt dışına gittim, para kazandım, bu parayı Türkiye’de harcayacağım burada kazanacak orası da kazanacak. Ben satmak için eşya alacağım. Nereden alacağım Türkiye’den. Buradan mal alıp yurt dışında satacağım her iki taraf da kazanacak bunlar için de vatandaşlık gerekiyor.” (K11-50).

“...vatandaşlık işlemleri hızlandırılabilir.” (K12-21).

Bu tema çerçevesinde genel olarak bakıldığında katılımcıların geleceğe dair ortak düşüncelere sahip olduğu görülmüştür. Katılımcılar, yaşamış oldukları en büyük sorunun yoksulluk ve geleceğe dair en büyük beklentilerinin vatandaşlık almak olduğunu belirtmişlerdir.

Tartışma ve Sonuç

Domların yaşam deneyimlerini araştırmayı ve bu deneyimleri görünür hâle getirmeyi amaçlayan bu çalışmada, 12 yetişkin birey ile görüşmeler yapılmış ve ilk olarak katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin bulguları değerlendirilmiştir. Bu değerlendirme sonucunda katılımcıların çoğunluğunun kadınlardan oluştuğu, evli oldukları, iki ve daha fazla çocuğa sahip oldukları ve hepsinin Halep’te doğup büyüdüğü tespit edilmektedir. Zeteroğlu ve Vural (2018) tarafından yapılan çalışmada ise Hatay ili Antakya ilçesinde yaşayan 15 katılımcı ile yarı yapılandırılmış görüşmeler yapıldığı ve bu çalışmadan farklı bir biçimde katılımcıların tamamının erkeklerden oluştuğu görülmektedir (s. 245). Her iki araştırmada da benzer katılımcı sayısına sahip olun-

masında tasarlanan araştırma modelinin etkisi olduğu düşünölmektedir. Ancak aynı araştırma modeline sahip olmasına rağmen Önen (2012) tarafından yapılan çalışmada ise 30 Dom ile görüşme yapıldığı tespit edilmektedir (s. 283). Katılımcı sayısı açısından çalışmalar arasındaki bu tarz farklılıkların erişebilirlikle bağlantılı olduğu düşünölmekte ve özellikle Domların yoğun olarak yaşadığı Diyarbakır, Gaziantep gibi illerde yapılan çalışmalarda daha fazla katılımcıya erişildiğı görölmektedir. Benzer şekilde Kurnaz Baltacı ve Bülbül (2020) tarafından yapılan çalışmada Domların maruz kaldıkları sosyal dışlanma sonucunda yaşadıkları sorunların belirlenmesi amaçlanmakta, tarama modelinden yararlanılmakta ancak Diyarbakır bölgesinde yaşayan Domlarla çalışma gerçekleştirildiğı için 500 katılımcı çalışmaya dâhil edilmektedir. Ayrıca bu katılımcıların %61,6'sının (308) kadınlardan oluştuğu ve %74,0'ünün (370) ise evli olduğu görölmekte ve bu veriler yapılan çalışma ile paralellik göstermektedir (s. 176).

Çalışma kapsamında Domların demografik özelliklerinin yanı sıra Suriye'deki yaşam koşulları, Türkiye'deki yaşamları ve gelecek beklentileri de ele alınmaktadır. İlk olarak Suriye'deki yaşantıları ve göç süreçlerine bakıldığında savaş öncesi dönemde yaşam koşullarından memnun oldukları, kendileriyle aynı etnik kökene sahip topluluklarla yaşadıkları ve bu nedenle herhangi bir ayrımcılığa maruz kalmadıkları tespit edilmektedir. Ancak buna rağmen Domların tarafsız olmak istemesinin çatışan gruplarca kabul görmediğı ve göç etmeleri için baskı yapıldığı verilen yanıtlardan anlaşılmaktadır. Ayrıca Domların, Suriye'de yaşayan Arap, Kürt ve Türkmen gibi diğer gruplardan ayrı yaşadıkları, kendi içlerinde homojen bir yaşam sürdürdükleri ve bu gruplar tarafından ayrımcılığa uğradıkları sonucuna erişilmektedir. Tarlan ve Foggo'nun (2017) çalışmasında Domların 15 yaş civarında kendi istekleri ile evlendikleri, evlendikleri kişilerin kendi yaşlarında olduğu ve sadece Domlarla evlendikleri ortaya çıkmıştır (s. 27). Bu çalışmada da katılımcıların evlilik öyküleri önceki çalışmayla paralellik göstermektedir. Katılımcılar çoğunlukla görücü usulü olarak akrabalarıyla evlendiklerini ifade etmişlerdir. Savaş döneminde ise 2011 yılından itibaren başlayan iç savaş nedeniyle ölümlerle burun buruna geldikleri ve savaşın taraflarınca savaşa dâhil olmaya zorlandıkları görölmektedir. Savaşa dâhil olmak istemeyen Domlar ise Türkiye'de göç etmekte ve böylece göç süreçleri başlamaktadır. Türkiye'ye göç eden Domlar artık sığınmacı konumunu aldıklarından yaşadıkları sorunlar giderek artmaktadır. Öyle ki kendi ülkelerinde yaşadıkları ayrımcılık ve dışlanma devam etmekte ve Türkiye'de kendilerinden "Suriyeli Dilenciler", "Suriyeli Çingeneler" şeklinde bahsedildiğı bilgisi yapılan görüşmeler sonucunda elde edilmektedir. İnce ve Shiko (2021) tarafından yapılan çalışmada katılımcıların büyük çoğunluğunun ayrımcılığa maruz kaldığı görölmektedir. Ayrıca sığınmacıların genellikle başlarını derde sokmamak adına bu ayrımcılığa sessiz kaldıkları, durumu görmezden geldikleri küçük bir kısmının ise tepki gösterdiği bildirilmektedir (s. 49). Benzer şekilde Yıldız (2015) tarafından yapılan çalışmada Domların diğer Suriyeli sığınmacılar gibi ayrımcılığa maruz kaldıkları ancak bu ayrımcılığın Dom ve Abdallara yönelik daha da kötü bir hâle geldiğı ifade edilmektedir (s. 10). Bir başka çalışmada ise Dom topluluğunun Roman topluluğuna göre daha sınırlı vatandaşlık haklarına erişebildikleri öne sürölmektedir (Önen, 2013, s. 608). Bu yaşananlar, dönecek güvenli bir yeri olmayan Domların ve ilgili grupların sürekli olarak başka yerlere göç etme zorunluluklarını doğurmaktadır. Tarlan ve Foggo (2017) tarafından yapılan çalışmada da özellikle geleneksel zanaatlarını yapamaz hâle gelen Domların iş bulma konusunda ayrımcılığa ve ön yargıya maruz kaldıkları görölmektedir. Ayrıca bu ayrımcılık ve ön yargının yalnızca yerel halk tarafından değil alanda çalışan meslek elemanları tarafından da yapıldığı tespit edilmektedir. Bu bağlamda bir sivil toplum çalışanı Domların sığınmacı değil Nawar (Çingene) olduklarını bu yüzden onlara yardım vermediklerini ifade etmektedir (s. 19).

Domların Türkiye'deki diğer yaşantılarına bakıldığında birçoğunun İstanbul kaydının olduğu ancak kayıtsız bir şekilde Türkiye'de yaşayan Domların ise görüşme yapmak istemedikleri görülmektedir. Bunun sebebi olarak bu kişilerin kamu kurumlarına Suriye'ye geri gönderilme korkusuyla giremedikleri anlaşılmaktadır. Ayrıca görüşülen kişilerin genellikle birbirlerine yakın evlerde ikamet ettikleri ve tanışıklıklarının olduğu tespit edilmektedir. Çalışma kapsamında bazı görüşmeler katılımcıların evlerinde gerçekleştirilmekte ve yaşadıkları evlerin oldukça eski, rutubetli ve bakımsız olduğu, yatak, yorgan gibi yeterli ev eşyalarına sahip olmadıkları gözlenmektedir. Bir kısmının sıcak suya erişimde dahi zorluk yaşadığı, banyo yapmak için suyu kaynatarak ısıttığı, deterjan gibi hijyen ürünlerini satın almakta zorlandıkları, gerektiğinde "2-3 TL'lik açık deterjan aldıkları" göze çarpan bulgulardandır. Hizmetlere, özellikle sağlık hizmetlerine erişim noktasında görüşülen Domların yarısının daha önce Türkiye'de hiç hastaneye gitmemiş olması araştırmacılar açısından dikkat çekici bir bulgudur. Sağlık hizmetlerine erişim noktasında bir kısım görüşmecinin "her şey çok iyi, çok güzel" şeklindeki söylemlerin arkasında sorun çıkaran, sorun yaşayan bir görüntü yaratmamak olduğu düşünülmektedir. Ayrıca katılımcıların yaşadıkları yoksulluk nedeniyle eğitim ve sağlık gibi temel haklara erişimi ikinci plana attıkları, ailelerin gelir elde etmesi amacıyla çocuklarını çalıştırmak zorunda kaldıkları öğrenilmektedir. Bunun sonucunda ise katılımcıların büyük bir kısmının çocukları eğitimlerine devam edememektedir. Özateşler'in (2013) çalışmasında da Domların eğitime erişimleri önündeki ana engelin yoksulluk olduğu ortaya çıkmıştır (s. 284). Genellikle eğitime devam eden çocuğun ise evin en küçük çocuğu olduğu tespit edilmektedir. Bu durumun ise katılımcıların ortalama 8-9 yıldır Türkiye'de yaşamaları, en küçük çocuklarının doğumlarının burada gerçekleşmesi ve eğitimi artık çocukları için bir kurtulma aracı olarak görmelerinin etkili olduğu düşünülmektedir. Ancak bu kısımda da okula giden çocukların devam noktasında sorun yaşadıkları, Tarlan ve Fogg'o'nun da (2017) çalışmalarında belirttiği üzere okullara kayıt yaptıran çocukların kısa süre sonra ayrımcılık ve dışlanma yüzünden okula devam edemedikleri anlaşılmaktadır (s. 45). Kırkayak Kültür (2020) tarafından yapılan bir çalışmada da özellikle yerinden edinilmiş Suriyeli Dom çocuklarının %90'ının okula devam edemediği görülmektedir. Bunun sebepleri olarak yaşanan ayrımcılık, dışlanma ve maddi yetersizlikler gösterilmektedir. Gezici (2019) tarafından yapılan çalışmada ise güvenli yaşam alanlarına sahip olamayan çocukların eğitimlerine devam edemedikleri ve çocuk işçi olarak çalışma durumunda kaldıkları belirtilmektedir (s. 41). Dolayısıyla çocukların okula devam etmesi gerekirken ailelerinin geçimleri için çalışmak zorunda kalmaları, yoksulluk döngüsünün devam etmesi ve insani gelişimin engellenmesi açısından oldukça önemli bir sonuçtur (Kul Parlak ve Uludağ Güler, 2022, ss. 56-57). Bununla birlikte çalışma hayatı hem çocuklar için hem de yetişkin Domlar için sorunların yoğun olarak yaşandığı alanlardan biri olmaktadır. Yapılan görüşmelerde kadın katılımcıların tamamı herhangi bir işte çalışmamaktadır. Çünkü kadınların çalışması eşler tarafından kabul görülmemekte, kadınlar yerine çocuklar ve yetişkin erkekler çalışma hayatında yer edinmektedir. Bu durum toplumsal cinsiyet rolleriyle bağlantılı olmaktadır. Yine Gezici (2019) tarafından yapılan çalışmada özellikle yerleşik yaşama geçişle birlikte kadına ve erkeğe atfedilen rollerin daha fazla kesinleştiği ifade edilmektedir. Bu bağlamda kadınların genellikle ev içi hizmetlerde (çocuk ve aile bakımı, ev işleri gibi) erkeklerin ise ev dışındaki hizmetlerde (iş bulma, evin güvenliğini sağlama, sorumluluk alma, gıda getirme gibi) aktif olduğu görülmektedir (s. 52). Kurnaz Baltacı ve Bülbül (2020) tarafından yapılan çalışmada da katılımcı olan Domlardan yalnızca %12'sinin istihdam edildiği görülmektedir (s. 181). Bu kişilerin de geçici, vasıf gerektirmeyen, düşük ücretli işlerde çalıştıkları bilgisi edinilmekte ve bunun sonucunda Domların işgücü piyasasıyla ilişkileri geçici olmaktadır. Bu da sosyal dışlanmanın bir sonucu

olarak belirtilmektedir. Diğer çalışmalarla benzer bir şekilde işgücüne katılan kişilerin genellikle erkeklerden oluştuğu görülmekte; kadınların yalnızca %3,2'si istihdam edilmektedir. Dolayısıyla kadınların maruz kaldığı sosyal dışlanma erkeklere oranla daha yüksek olmaktadır. Tarlan ve Foggo (2017) tarafından yapılan çalışmada ise Domların kendilerine ücret ödemediği sık sık işten çıkartıldıkları, ücretler ödense dahi emsal ücretin yarısından daha az bir ücrete çalıştıkları görülmektedir (s. 29). Tüm bu bulgular bu çalışmayla paralellik göstermekte ve çalışma kapsamında kadın katılımcıların çalışmadıkları, erkek katılımcıların ise tekstil atölyelerinde makinecilik, ortacılık, tesbih satıcılığı, hamallık, kâğıt toplayıcılığı gibi günlük işlerde çalıştıkları tespit edilmektedir. Ayrıca birçoğunun kayıt dışı olarak çalıştıkları yine çalışma hayatında da düşük ücretle çalıştırılma ve iş bulamama gibi sorunlarla karşılaştıkları ayrıca işe alınmada ayrımcılığa maruz kaldıkları öğrenilmektedir.

Çalışma kapsamında, katılımcıların geleceğe yönelik planlarına bakıldığında çoğunun Türkiye'de kalmak ve vatandaşlık almak istedikleri tespit edilmektedir. Vatandaşlık olarak ülke içinde daha rahat hareket edebileceklerini ve daha rahat bir yaşam süreceklerini düşünmektedirler. Ayrıca birçoğunun başta Avrupa olmak üzere herhangi bir ülkeye gitmek istemedikleri görülmektedir. Bunun sebepleri olarak; Türkiye'deki düzenlerini bozmak istememeleri, aile üyelerinin çoğunun Türkiye'de yaşamaları, burada aynı dine mensup olmaları ve diğer dilleri bilmemeleri sıralanabilmektedir. Katılımcılar yaşadıkları en büyük sorunu ise yoksulluk olarak ifade etmektedir. Yoksulluk sorunu genel anlamda tüm göçmenlerin temel sorunlarının başında gelmektedir. Fırat ve İlhan (2019) tarafından çingeneler üzerine yapılan bir çalışmada katılımcıların yaşadıklarının en büyük sorunun ekonomik sıkıntılar (%33,3) olduğu ifade edilmektedir. Özellikle Doğu ve Güneydoğu bölgelerinde yaşamlarını devam ettiren çingenelerin kentlerdeki enformel işlere yönelindikleri ancak gerekli vasıflara sahip olmadıkları için bu işlerde barınmadıkları görülmektedir. Bunun sonucunda ise yoksulluk döngüsü ortaya çıkmaktadır (s. 268). Aslan ve Güngör (2019) tarafından yapılan çalışmada da benzer şekilde Suriyeli sığınmacıların yaşadıkları en temel sorunun maddi sorunlar (%68) olduğu görülmektedir (s. 1069). Yıldız (2015) ise çalışmasında yaşanan bu yoksulluğun özellikle sağlık hizmetlerine ve eğitime erişimi kısıtlandığını ifade etmektedir (s. 19).

Sonuç itibarıyla, Suriye'de 2011 yılında başlayan iç savaşın Domların Türkiye'ye göç nedenlerinin başında geldiği görülmüştür. Savaş nedeniyle ülkelerinden göç etmek zorunda kalan Domların Türkiye'de de zorlu yaşam koşulları altında yaşadığı ortaya çıkmıştır. Türkiye'deki Domların yaşam koşullarını zorlaştıran faktörlerin başında yoksulluk sorununun geldiği görülmektedir. Sığınmacıların düzenli bir şekilde devletten yardım aldığına dair toplumdaki yaygın düşüncenin aksine sadece 18 yaş altındaki çocukların okula devam edebilmesi için kısıtlı miktarlarda maddi yardımın yapıldığı, diğer taraftan yetişkinlere kamu, sivil toplum veya yerel yönetimlerden herhangi bir maddi yardımın yapılmadığı ortaya çıkmıştır. Yoksulluk nedeniyle Dom ailelerindeki çocukların küçük yaşta iş hayatına girmek zorunda kaldıkları ve bu nedenle de çocukların eğitimden uzaklaştığı görülmüştür. Domlar arasında kayıt dışı istihdamın oldukça yaygın olduğu, biri hariç tüm katılımcıların günlük ve fiziksel güç gerektiren işlerde kayıt dışı çalıştıkları tespit edilmiştir.

Domların karşılaştığı bir diğer sorunun ise ayrımcılık ve damgalanma olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Suriye'de etnik köken temelinde gerçekleştirilen ayrımcılık ve damgalamanın Türkiye'de devam ettiği görülmüştür. Suriye'de olduğu gibi Türkiye'de de Domların diğer etnik kökene ve konuşma diline sahip azınlıklarla yakın çevrede ikamet etmelerine rağmen iletişimlerinin kısıtlı olduğu ve diğer azınlık gruplarla yakınlaşmadıkları görülmüştür. Diğer taraftan

Domların Türkçe konuşabiliyor olması Türkiye'deki sosyal yaşama uyumlarını kolaylaştırırken büyük çoğunluğunun Türkçe okuma ve yazma bilmemesinin resmî işleri yürütürken ve kamu hizmetlerinden faydalanırken zorluklar yaşattığı ortaya çıkmıştır.

Bu sorunlara yönelik, başta çocuklar ve kadınlar olmak üzere kapsamlı bir sosyal koruma sisteminin oluşturulması ve tüm bireylerin bu sisteme dâhil edilmesi ve kamunun, ulusal ve uluslararası sivil toplum örgütleriyle iş birliği yaparak Domlar konusunda çalışmalar yapması gerekmektedir.

Sınırlılıklar

Araştırma kapsamında birtakım sınırlılıklar yaşanmıştır. Bu sınırlılıklardan en önemlisi Dom kültürüne sahip bireylerin araştırmaya dâhil olmak istememeleridir. Çünkü araştırma tarihsel açıdan göçmenlere yönelik nefret söylemi ve ayrımcılığın arttığı bir döneme denk gelmiştir. Bu durumda katılımcıların daha kaygılı olmasına ve verdikleri cevapların daha yüzeysel olmasına ve ayrıca görüşmeler için hedeflenen sürenin oldukça altında kalınmasına neden olmuştur. Saha çalışması sırasında yaşanan bir diğer sınırlılık ise hem kadın hem de erkek bireylerle görüşmeler yapılması hedeflenmesine rağmen görüşülen bireylerin büyük çoğunluğunun kadınlardan oluşmasıdır. Görüşmeyi gerçekleştiren araştırmacının kadın olmasının bu duruma etkisi olabileceği düşünülmektedir. Ayrıca görüşmeler mesai saatleri içerisinde yapılmış ve erkeklerin büyük çoğunluğu çalıştığı için kendilerine ulaşılammıştır. Bunun yanı sıra bazı görüşmeler gerek ev ortamının uygunsuzluğu gerekse ilk etapta araştırmacıya duyulan güvensizlik nedeniyle açık alanda yapılmak durumunda kalmıştır. Bu da hem görüşmelerin hem de alınan ses kayıtlarının sağlıklı olmasına neden olmuştur. Son olarak geçici koruma kimliği olmayan veya kaydı İstanbul ilinde olmayan Domların büyük bir kısmı araştırmaya katılmayı kabul etmemiştir. Araştırma sonunda elde edilen veriler bu araştırmaya katılanların deneyimlerini içermektedir. Dolayısıyla araştırma sonuçlarının genellenemez oluşu sınırlılıklar arasında yer almaktadır.

Kaynaklar

6883 Geçici Koruma Yönetmeliği (22 Ekim 2014) T.C. *Resmî Gazete*. 22 Mart 2022 tarihinde <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/10/20141022-15-1.pdf> adresinden edinildi.

Aslan, G. G. ve Güngör, F. (2019). Suriyeli sığınmacıların Türkiye'ye göç, sonrası yaşadığı sorunlar: İstanbul örneği. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 11(18), 1602-1632.

Creswell, J. (2013). *Nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Siyasal Kitabevi.

Dişli, S. Ö. (2021). "Kemançe" ve "mû-zik": Nusaybinli domlarda kimlik. *Folklor/Edebiyat*, 27(105), 321-335.

Fırat, M. ve İlhan S. (2019). Çingenelerde yoksulluk ve sosyal dışlanma: Malatya örneği. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(3), 265-277.

Gezici, Z. (2019). Dom toplumunda toplumsal cinsiyet algısının dönüşümü. (Yayınlanmış yüksek lisans tezi), Gaziantep Üniversitesi, Gaziantep.

Gündoğdu, N., Coşkun Caymaz, F., Gezici, Z. ve Tarlan, K. V. (2020). "Okumuşluk ele geçmez." *Türkiye'deki Dom ve Abdal çocukların eğitim durumu: Gaziantep ve Şanlıurfa Örnekleri*. Kırkayak Kültür Yayınları.

İnce, M. ve Shiko, M. (2021). Suriyeli mültecilerin, Türk toplumu ile entegrasyon sürecinde yaşadıkları sorunlar üzerine bir araştırma. *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi (UKSAD)*, 7(2), 39-58.

İstanbul Planlama Ajansı. (2019). *İstanbul roman çalıştayı*. İstanbul: Kültür Sanat Basımevi.

Kenrick Donald, (2007). *Historical Dictionary of the Gypsies Romanies, Historical Dictionaries of Peoples and Cultures*, Lanham ve Maryland: The Scarecrow Press.

Kırkayak Kültür (2020). *Dom toplumu ve yerinden edilmiş suriyeli dom toplulukları orta doğu ülkelerinden covid-19 salgını risk altında*. 03.02 2022 tarihinde <http://www.kirkayak.org/wp-content/uploads/2020/04/KK-Dom-Toplumu-Corona-Raporu.pdf> adresten erişilmiştir.

Kolukırık, S. (2008). Türkiye’de Rom, Dom ve Lom gruplarının görünümü. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları (HÜTAD)*, 8, 145-154.

Krysiak, J. L. ve Finn, J. (2015). *Etkili uygulama için sosyal hizmet araştırması*. Ankara: Nika Yayınevi.

Kul Parlak, N. ve Uludağ Güler, Ç. (2022). COVID-19 gölgesinde çocuk işçiliği. *Hitit Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(1), 49-66. doi: 10.17218/hititsbd.1063687

Kurnaz Baltacı, I. ve Bülbül, O. G. (2020). İşgücü piyasasına erişim bağlamında sosyal dışlanma: Domlar üzerine genel bir değerlendirme. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 22(1),157-193.

Önen, S. (2012). *Mevsimlik tarım işçiliği ve çingeneler*. *Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi*, 4(2), 281-290.

Önen, S. (2013). Citizenship rights of gypsies in Turkey: Roma and dom communities. *Middle Eastern Studies*, 49(4), 608-622.

Özateşler, G. (2013). The “ethnic identification” of dom people in Diyarbakır. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 13(27), 279-287.

Panagiota Stoupa, E. (2021). The dom in the middle east: An ethnic group of wandering. *Centre for Mediterranean, Middle East & Islamic Studies*, 129, 1-4.

Tarlan, K. V. (2020). The Dom Gypsies: Other Refugees of Syria. *Kırkayak Kültür - Dom Araştırmalar Atölyesi*. Gaziantep.

Tarlan, K.V. ve Foggo, H. (2017). Domlar: Suriye'nin “Öteki”Sığınmacıları. *Kırkayak Kültür - Dom Araştırmalar Atölyesi*. Gaziantep.

The Regional Refugee and Resilience Plan. (2022). *Regional Strategic Overview 2022*. Document - 3RP Regional Strategic Overview 2022 03.02. 2022 tarihinde unhcr.org adresinden erişilmiştir.

Yıldırım, A. ve Şimşek H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yıldız, Y. Y. (2015). *Nowhere to Return: The Situation of Dom Refugees From Syria in Turkey*. Rome: European Roma Rights Centre.

Yılığül, E. (2017). Türkiye’de perpatetik topluluklar: Jenerik terimler ve öz etnik kategorizasyon biçimleri. *Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1), 1-25.

Zeteroğlu, E. ve Vural, T. (2018). Hatay ili Antakya ilçesinde yaşayan Domların müzik kültürleri. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 40, 242-253.